

luje a víru chápe, což zdůrazníme ještě v druhé části pojednání. Je tedy dualistou z přesvědčení. Bůh jest mu sice bytostí transcendentní svou podstatou, ale imanentní svou činností ve světě a vesmíru.⁸⁰⁾ Stvoření mu není činem, dějem náhlým, nýbrž stále a dosud i do budoucna probíhajícím.⁸¹⁾ Proto může dobře říci, že vývoj jest jen metodou stvoření.

O ceně lidské vědy má mínění velmi střízlivé a nikoliv tak nabubřelé jako jsme shledali u monistů a jimi ovládaného davu. Proto také říká, že tam, kde jde o poslední prapůvod, nezbývá člověku než zašeptati: „Na počátku Bůh.“ S tímto střízlivým a důstojným vztahem jeho k ceně, dosahu a hodnotě vědy souvisí i jeho úcta k Bibli, k náboženské víře a náboženství vůbec. Svobodnou vůli uznává jako fakt i nástroj nutný k vývoji toho lepšího v člověku, neřku-li aby ji popíral, jak jsme viděli u Haeckela a vidíme i u dnešních jeho epigonů.

Tolik zatím závěrem, kdežto vlastní uzavření stati ponechávám k části další, v níž pojednání o Lodgeovi ukončím.

Dr. Jan Podzimek.

ROZHLEDY PO NÁBOŽ. VÝUCE A VÝCHOVĚ.

František Kalous

SNAHY KARLA FARSKÉHO USMĚRNITI VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSTVÍ ČČS.

Jednou ze snah patriarchy K. Farského bylo napsati mládeži ČČS školní učebnice. Plán, jak postupovati, načrtl v Českém zápase ročník VIII., číslo 41 z 8. října 1925 článkem: „K vyučovací osnově náboženské v ČČS“.

V tomto článku odvolává se na stručnou sice, ale jasnou a přehlednou prvotní osnovu uveřejněnou „tuším na přechodu roku 1920-21“.

První osnova tato: „Vyučovací osnova náboženská v církvi československé z r. 1920-21“ byla vydána v Praze 1921 jako Příloha „Českého Zápasu“ k číslu 9., t. j. z 4. března (měsíc Komenského) 1921. V této osnově zpracoval br. Farský (pod značkou F.) osnovy tři: pro školu obecnou (str. 3—19), pro školu občanskou (str. 20—23) a pro školu střední (str. 24 a 25). K této

⁸⁰⁾ Viz shodu s věroukou ČČS.

⁸¹⁾ Srov.: „Otec můž až dosavade dělá“ (Jan 5, 17), jakož i kapitolu Spisarovy „Věrouky“ (Praha 1932) nazvanou „Bůh jako tvůrce“, str. 24 a násl.

osnově připojena je na str. 26—28 Tuháčkova (značka T.) „Osnova pro trojtřídní školu obecnou“, ale název ten opraven už v poznámce v různých zprávách Českého zápasu č. 10 dto 11. března 1921: „Budiž opraven laskavě omyl při dodatku pro trojtřídní školu, který určen pro 3. oddělení středoškolské, ne pro školu obecnou. Případné jiné opravy, dodatky i výtky buďtež laskavě adresovány na br. Dra K. Farského, Praha VII., Belcrediho 12.“

Tato poslední osnova nesouvisí organicky s předešlymi.

Svou vyučovací osnovou načrtl K. Farský první plán vyučování náboženství v ČČS.

Osnovy nestačily. Bylo třeba učebnic, zejména „Biblické čítanky“.

Bratr K. Farský v zmíněném článku Č. Z. o tom píše:

„K všeobecnému naléhání přikročil jsem tudíž k sepsání Biblické čítanky. Rozvrhnul jsem látku na tři díly: Starý zákon, Nový zákon a Apoštolář“.

První část tohoto plánu uskutečnil vydáním Biblické čítanky I. Starý zákon. Sepsal Karel Farský. V Praze 1925. Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny „Blahoslav“, Praha II., Krakovská 7.

Současně téhož roku vyšlo i „Zkrácené vydání pro nižší třídy škol obecných“.

Důvod, proč vydal napřed Starý zákon, uvádí v Předmluvě: „Chceme-li tedy vniknouti v ducha náboženství Kristova, musíme seznámiti se s náboženskými zkušenostmi předchozími, které on přejal a na kterých stavěl dále. Ony obsaženy jsou hlavně v biblických knihách Starého zákona.“

V článku Č. Z. píše: „Začtí nutno se Starým zákonem. Neboť není křesťanství bez Starého zákona, jehož Kristus „nepřišel zrušit, ale naplnit“, a jehož je svět dodnes plný.“ A dále: „Celý Nový zákon je ve Starém a liší se od něho jen tím, že je v Novém zákoně vtělen do osoby Kristovy.“

V témže článku je také — mimo jiné — podán rozvrh práce: „Příštím školním rokem hodlal jsem přijíti s druhým dílem a na rok zase s třetím, načež mohlo by se přikročiti k soustavnému zpracování dějin jednak všeobecně náboženských, jednak křesťanských a zejména českých reformačních.“

Z uvedené věty zajímavý je minulý čas slovesa, první osoba při „hodlal jsem“ a dále třetí osoba v kondicionálu „mohlo by se“. Dá se z toho snad souditi, že první tři učebnice hodlal sepsati sám, ostatní i někdo jiný. Učebnici Starého zákona uvítal v témže ročníku Českého zápasu A. Spisar článkem: „Záslužný čin“ (Č. Z. čís. 11 z 12. března 1925) a F. Kalous článkem: „Druhé vydání Farského Biblické čítanky díl 1.“ (Č. Z. čís. 34 z 20. srpna 1925).

A. Spisar praví: „Br. patriarcha předmluvu končí přáním, aby Biblická čítanka I. záhy dočkala se svého pokračování a doplnění čítankou Nového zákona Kristova a další čítankou tak zvaného dějinného křesťanství. To přání máme zajisté i my všichni. Zvláště my, učitelé náboženství. Ale prohlašuji, že považují k tomu způsobilým pouze bra patriarchu. Kéž se mu dostane trochu volné chvíle, aby mohl dílo provést!“

A poslední věta článku F. Kalouse zní: „Kéž brzy následuje díl druhý: Ježíš v evanděliích“.

Členové diecéšní rady pražské pamatují se, jak jsem několikrát osobně žádal K. Farského, aby tuto učebnici napsal. K. Farský na to pomýšlel a pracoval. Částečnou přípravou k tomu byly Farského „Postyly“, uveřejňované v Českém zápase od 9. září 1921 č. 36 do konce r. 1924 (poslední z 23. prosince 1924 č. 52). Část jich vydal v knize: „K. Farský: Naše postyla. Sbíрка prostých výkladů a úvah k evanděliu Ježíšova. Řada I. V Praze 1925. Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny „Blahoslav.“ Je to 72 (už to číslo je charakteristické!) postyl, rozebírajících život a dílo Kristovo od „adventu“ (č. 1) až do č. 72: „Život věčný dal nám Bůh a ten život v synu Jeho jest“.

Je to rozbor osobnosti a zásad Kristových v duchu ČČS.

Ale K. Farský pomýšlel už nyní na vydání druhého dílu Biblické čítanky. (Nový zákon.)

Na závalu byla ještě jedna příčina — ne ideová, ale finanční. Čítanky K. Farského i Naše postyla byly vydávány „nákladem vlastním“. K nim se ještě r. 1924 přidružil spis „Stát a církev“. (Poměr státu českého k církvi římské od prvopočátku až do roku 1924. Do všech těchto knih investoval K. Farský značný finanční kapitál, který se mu pomalu scházel.)

A tu „nákladem východočeské diecéšní rady církve československé“ vyšla v Turnově r. 1924 „Náboženská čítanka“, kterou pro dítky československé církve upravil V. Lemberk. Byla také schválena 15. května 1924 č. 3695 východočeskou diecéšní radou ČČS v Turnově. Později vyšla i v druhém vydání.

Tato čítanka horlivě byla doporučována a kolportována v našich náboženských obcích. Obsahovala v desíti odstavcích I. části 65 článku ze života a učení Ježíše Krista. Mnohým byla náhradou za čítanku Nového zákona.

K. Farský byl nucen i s tím počítati. Musil brániti se usnesení duchovenstva východočeského o Starém zákoně: „Nesouhlasím s usnesením, že by se nemělo zákonu Starému učiti systematicky. Každá výuka musí býti systematická. A výuka zákona, jehož vyznačiči vládnu světem dva tisíce let po zhroucení své vlasti, musí být systematická dvojnásob.“ (Č. Z. z 8. října 1925.)

Tím zdržovalo se vydání druhého dílu Biblické čítanky. Jiné úkoly odváděly ho od tohoto plánu.

Postěžoval si soukromě, pracoval a čekal. Nedočkal se dopřání knihy. Slabost už před skolem odňala mu pero.

Z knihy připravované — pokud vím — zachovalo se 32 lístků čtvrtkových (číslo 2—33), snad sem patří i tři nečíslované listy čtvrtkové o modlitbě, snad i dva listky o poslání církve československé. Jistě sem patří čtyři listy čtvrtkové (Bouře na moři, Ježíš návštěvou u Petra, Dcera Jairova, Služebník setníkův, Narození Ježíšovo, Ježíš v chrámě), psané jinou rukou.

Bratr K. Farský vyzval totiž některé katechety, aby mu zpracovali určitou látku ze života Kristova.

Z přehledů látky, jež se měla zpracovati, zachovaly se dva: první s 72 hesly, druhý s nápisy: Ježíš v Nazaretě. Magdalena. Podob.: 4 sítě — pšen. a koukol — zrno hořčič. — sítě samorostoucí — hostina veliká — sytý statkář — fíkový strom a zatr. — úředník nemilosrdný — dělníci na vinici — hřivný — soud — družičky — ztracená ovce a peníz — marnotratný syn — boháč a Lazar — neděl. klid (ruka) — farizej a publikán. Jiný míní pravdu též. Církev pro mravně choré. — Vrš. — poklad v poli — kvas — Bližní (Samaritán) — Žena kananejská — Samaritánka — Jan bez závisti.

Články druhého přehledu jsou zpracovány všechny. Doporučovalo by se je vydati knižně jako cennou památku po prvním patriarchovi církve československé.

Začínají delším článkem „Mezi svoje přišel, a svoji ho nepřijali... (Luk. 4, 16—30), po němž následuje nedlouhé vypravování „Magdalena“. (Luk. 7, 36—50.)

Poté následuje rozbor uvedených podobenství s nápisem „Království boží“ (Mat. 13, 1—53; Luk. 8, 4.)

Podobenství mají názvy: Podobenství o čtverém osudu semene. Podobenství a pšenici a koukolu. Podobenství o zrně hořčičném. Podobenství o semeni samorostoucím. Mar. 4, 26—29. Podobenství o hostině veliké. (Luk. 14, 16—24.) Podobenství o sytém statkáři (Luk. 12, 16—21.) Podob. o fíkovém stromu (Luk. 13, 6—9.) Podob. o úředníku nemilosrdném. (Mat. 18, 23—35.) Podob. o dělnících na vinici. (Mat. 20, 1—16.) Podob. o hřivnách. (Mat. 25, 14—30.) Podob. o soudu. (Mat. 25, 31—46.) Podob. o družičkách. (Mat. 25, 1—13.) Podob. o ztracené ovci a o ztraceném penízi. (Luk. 15, 1—10.) Podob. o synu marnotratném. (Luk. 15, 11—32.) Podob. o boháči a Lazarovi. (Luk. 16, 19—31.) Nedělní klid neruší se dobrým činem. (Mar. 3, 1—6.) Podob. o farizeovi a publikánovi v chrámu. (Luk. 18, 9—14.) Dobré skutky, třeba nepatrné, jsou také dobré. Jiný mívá také pravdu. (Mar. 9, 33—40.)

Zvláštní odstavec má článek „Církev nemocníci mravně chorých. (Mar. 2, 13—17.)

Po té se pokračuje opět v podobenstvích. Podobenství o vrši (jméno „síť“ je přeškrtnuto). Podob. o pokladu v poli. Vloženo

je: Podob. o perle. Podob. o kvasu. Bližní. Milosrdenství bez před-
sudků. Samaritánka. (Jan 4, 3—43.) Skromný bez závisti. (Jan
3, 25—30.)

U podobenství uveden je napřed text evangelia. K. Farský po-
dává tu svůj vlastní překlad. Někdy je to už výklad.

Tyto překlady — i v „Postylách“ — daly mu více práce než
jejich výklad. Říkal to častokrát sám. Dokonce o některých
částech písmá Svatého pravil, že o vhodném slově českém pře-
mýšlel léta. Týkalo se to zvláště části „o stvoření“, o němž na-
psal i zvláštní spis.

Po těchto překladech následuje výklad. Je od textu oddělen
buď vodorovnou čárkou neb prázdným místem. Obyčejně po levé
straně je výklad označen klikatou čarou. Jí chtěl jasně oddělit
výklad od vypravování. Ta schází jen u podobenství o synu
marnotratném, nedělní klid neruší se dobrým činem, dvou ná-
sledujících a u posledního článku „Skromný bez závisti“.

Postup zpracování měl býti zachován tak, jak tomu bylo při
zpracování Starého zákona: vypravování, vysvětlení a příhodná
píseň. U několika podobenství jsou uvedeny už písně: O čtverém
osudu semene (Zpěv: Otče, dobrý Bože náš... č. 93 [to je číslo
jeho zpěvníku]; Svíce mým nohám... č. 160); o pšenici a
koukolu (Zpěv: Tvorstvo tvé, hle, Bože... č. 172); o úřední-
ku nemilosrdném (Zpěv: Bližní-li ti v prchlivosti... č. 163);
jiný mívá také pravdu (Zpěv: Malé kapky vody... č. 165);
bližní (Zpěv: Ó, přijdiž, přijdiž léto Páně... č. 19; Kdo za
pravdu hoří... č. 143); milosrdenství bez předsudků (Zpěv: Be-
ránku boží... č. 144.)

Toto uvádění „zpěvu“, písní ze zpěvníku Farského, je do-
kladem, jak K. Farský miloval zpěv. Slyšet jeho bohoslužbu
bylo i pro hudebníka požitkem. Několikrát si naříkal, že úpadek
zpěvu souvisí také s nepěstováním lidového zpěvu při boho-
službě. Myšlenka má se snoubiti s jejím výrazem a ušlechtilou
vnější formou. K té počítal zpěv, oblek, stavbu. Proto hledání
nových písní, nového symbolu pro církev, obleků pro duchov-
ního a stavby pro sbor.

Poslední čtyři krátké články jsou posledním odkazem prv-
ního patriarchy československé mládeži. Pracoval o nich v po-
sledních dnech svého života, kdy už ležel na smrtelné posteli a
nemohl psáti. Tehdy volal k sobě studující theologie a dikto-
val jim.

Proto tyto články nejsou psány jeho vlastní rukou, ale cizí.
Jinou prvý článek (Děti u Ježíše [Marek 10, 13—16]), jinou
druhý (Cizí hříchy na člověku [Jan 8, 3—11]), poslední dva
rukou stejnou (Největší přikázání [Matouš 22, 35—40]) a
Odpusť nám naše viny, tak jako my odpouštíme vinníkům svo-
jim [Matouš 18, 21—22]).

Postup zpracování v nich je týž jako u předešlých. Úvod, vypravování a výklad. Výklad oddělen je od textu písma — mimo třetí článek — hvězdičkou.

Z piety k zesnulému uvádíme z těchto čtyř článků první a poslední doslovně: (K. Farský důsledně píše Jéžíš s dlouhým é): Děti u Jéžíše. (Marek 10, 13—16.)

Jednou odpočíval Jéžíš unaven v jistém domě. Venku shromáždilo se hodně lidí z toho místa, kteří ho ještě neviděli a chtěli vidět. Bylo mezi nimi také hodně matek s dětmi; a děti zadonily na nich, aby jim ukázaly Jéžíše. I hrnuly se matky s dětmi do domu k Jéžíšovi, aby jejich dětem požehnal. Ale učedníci bránili jim. Nechtěli jich pustit dovnitř.

Jéžíš to zpozoroval a hned volal na učedníky: „Nechte těch dětí ke mně a nebraňte jim; neboť takoví mají království nebeské. Ano, já vám říkám, kdo by nepřijal království nebeského jako dítě, nedostane se do něho.“

I bral děti do náručí a hladil a žehnal je.

•

Kdo chce okusiti, co je Jéžíšovo království nebeské, musí býti prostomyslný jako dítě.

Přejme dětem jejich nebeského království, to jest čisté, radostné a bezelstné mysli, která je dělá šťastnými.

Kdyby lidé uměli zachovati království nebeské dětem, až by vyrostly, vrátil by se ráj na svět.

•

Poslední článek je psán spíše pro dospělé:

Odpusť nám naše viny,
tak jako my odpouštíme
vinníkům svým.

(Matouš 18, 21—33.)

Přistoupil jednou Petr k Jéžíšovi s otázkou: „Pane, kolikrát zhřeší proti mně bratr můj a já mu odpustím? Třeba snad do sedmikrát?“

I dí mu Jéžíš: „Já Ti nepravím, že do sedmikrát, ale třeba až do sedmdesátkrát sedmikrát —“

•

Jéžíš spatřoval velký zdroj béd lidských ve hněvu. Proto žádá na lidech, aby si odpouštěli. V odpuštění má být člověk velkomyslný a smířlivostí nešetřící, věda že sám taky potřebuje odpuštění...

Kde si lidé nedovedou odpustit (tam odpustit — toto opakování je chyba v diktátě) a vzájemně se mstít (i tu je chyba: má být „mstí“) jeden druhému, tam je život jejich jako ustavičný zápas divé zvěře v džungli.

Tak zní poslední varovný hlas prvního patriarchy.

Článek tento je psán v roce 1933, v němž vyplňuje se částečně odkaz K. Farského učitelům náboženství, neboť letošního roku vyšla v druhém vydání jeho čítanka Starého zákona, nepatrně přepracovaná Al. Spisarem, a též autor vydal druhou část čítanky Nový zákon s „Apoštolárem“ (abychom mluvili dle Farského), k níž bylo třeba napsati jako úvod — pomocnou knihu o Židech v době Kristově.

Vykonáno bylo však pro mládež a věřící ještě více. Minulý rok napsal Al. Spisar Křesťanskou věrouku a mravouku, v duchu církve československé pro školy měšťanské a střední. Obě učebnice jsou již zpracovány podle učení náboženství křesťanského, schváleného roku 1931 sněmem ČČS, jemuž základ dán byl katechismem K. Farského a F. Kalouse, který přepracoval A. Spisar s Kalousem.

Z nepatrných osnov vyučovacích, které také pojetím Boha — Bůh věčný zákon všehomíra, nesmírný, nejvyšší dobrý a svatý, poznatelný člověku „po částech“ v jednotlivých zjevech a zákonech přírody, sám duch (str. 11) podnítily napsání katechismu — ze stručného výkladu náboženské nauky (nebo jak jej ve zpěvníku písní duchovních, vyšlém v Praze 1922, nazývá K. Farský „Stručný přídavek věroučné nauky“) i z Masarykova pojetí náboženství (spisek: V boji o náboženství), vyrostl nyní systematický soubor učebnic pro mládež církve československé*).

Tak také v církvi uctěna byla památka jeho odchodu.

Frant. Kalous.

---

*) Pro obecné školy vydány tyto knihy: J. Halbhuber, Seménka, A. Hradec, Nábož. čítanka církve českosl. pro střed. a vyš. stupeň nár. škol — Nový zákon (s výkl. Desatera).
Redakce.